

Петро ВОРОБІЄНКО

Ключові слова. Практична підготовка, дослідницько-виробничий університет, філософський аспект, прагматичний аспект, професійні функції, дуальна освіта, наукова освіта.

Розглянуто проблему практичної підготовки студентів як комплексну багатовимірну систему. Визначено філософський аспект практичної підготовки як необхідний елемент теорії пізнання. Прагматичний аспект практики полягає в перетворенні знань у професійні функції. Запропоновано ввести в систему вищої освіти дослідницько-виробничі університети. Розроблено проект змін до Закону України «Про вищу освіту».

УДК 378.147.091.33-027.22

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

© Воробієнко П., 2018

Роль практичної підготовки студентів у системі освіти є беззаперечною, що підтверджено в багатьох наукових працях як вітчизняних, так і зарубіжних авторів. Професійна підготовка студентів у технічних університетах як педагогічна проблема має інтегрований характер, виступає полівалентною проблемою [1]. Тому не може бути тільки одна форма практичної підготовки, а повинна діяти цілісна й багатоваріантна система, яка постійно удосконалюється. Окремі форми відмирають, щоб з'явитись знову вже на більш високому рівні, виникають нові форми. Наприклад, дуальна освіта, яка була започаткована в ФРН [5] та одержала суттєвий розвиток в Україні [6].

Метою статті є відокремлення загальних аспектів практики та обґрунтування доцільності розвитку в УВО власної виробничої діяльності, на базі якої можна організувати ефективну практичну підготовку викладачів і студентів.

Із аналізу літератури, наприклад [2; 4; 7], незалежно від форми, можна виділити два аспекти практики – філософський (теорія пізнання) та прагматичний.

Філософський аспект. Із праці Г. Гегеля «Наука логіки» [4] впливає таке твер-

дження: «Діалектичний шлях пізнання істини – від живого споглядання до абстрактного мислення й від нього до практики». З філософського погляду, проблема підготовки фахівців, зазначає Н. Ничкало, д.пед.н, професор, академік НАПН, академік-секретар відділення професійної освіти й освіти дорослих, орієнтована на особистісний розвиток і творчу самореалізацію кожного громадянина України, формування професійної підготовки особистості розглядається з позиції єдності теорії та практики, їхнього впливу на діяльність людей, специфіку зв'язків людини в суспільних відносинах, особливо взаємодії з навколишнім світом, що набуває полікультурного характеру та розглядається з позиції діалогу культур, міжособистісної взаємодії суб'єктів навчального процесу [7].

Отже, значення практики є набагато вагомішим, оскільки саме вона є одним з етапів пізнання істини.

Прагматичний аспект. Практична підготовка – обов'язковий компонент освітньо-професійної програми для здобуття кваліфікаційного рівня, що має на меті вивчення у студентів професійних навичок і вмінь. Це складова підсистема професійної підготовки [2].

Посилення практичної спрямованості навчання студентів є важливим аспектом оптимізації підготовки студентів у закладах вищої освіти на сучасному етапі. Основне завдання закладу вищої освіти – це формування у випускника здатності перетворювати фундаментальні та прикладні знання на професійні функції [9].

Незважаючи на значні зусилля УВО в організації практики в системі навчання, наявними є істотні недоліки в її організації. Ці недоліки не тільки призводять до зниження рівня практичних знань і вмінь, а й істотно негативно впливають на якість підготовки випускників також у **теоретичному плані**.

Так, експерти круглого столу «Вимоги бізнесу до продуктів освіти» звертають увагу на те, що «із-за відсутності практики на виробництві й належної комунікації

навчальних закладів і роботодавців, випускники приходять, **погано володіючи навіть теорією**. Пов'язано це з тим, що викладачі виробничого процесу навіть в очі не бачили». У цій одній фразі сконцентровано три основні недоліки вищої освіти України: недостатність зв'язків виробництва й освіти, низький рівень знань теорії (розірвано процес засвоєння істини), слабка практична підготовка викладачів [8]. Справді:

Кар'єра професора, доктора наук, зазвичай, складається з таких етапів: студент-відмінник, аспірант, викладач (у кращому випадку – науковий співробітник), кандидат наук, доцент, докторант, доктор наук, професор. На цьому шляху не передбачено практичну роботу, яка повинна бути обов'язковою на конкретному робочому місці з відповідною оплатою праці. Практична робота є необхідною впродовж усієї діяльності викладача.

Недостатня кількість баз практик, незацікавленість керівників багатьох підприємств у роботі студентів перетворює практику в просту формальність [3].

Як показує досвід, у процесі проходження практики студентам часто не надається робоче місце. Практика без прийняття на роботу, яка передбачає відповідну оплату, є низькоефективною.

Необхідно створити умови, за яких одним з обов'язкових навантажень викладача була б виробнича діяльність, а студенти були б забезпечені робочими місцями під час практики.

Частково вирішити завдання практичної підготовки можливо за рахунок виробничої діяльності УВО. Із Закону України «Про вищу освіту» (ст. 27, 32 і 33) можна зробити висновок, що УВО мають право займатись виробничою діяльністю. Нижче наведено витяги із зазначених статей Закону.

Стаття 27. Правовий статус закладу вищої освіти, підпункти 6. Заклади вищої освіти можуть утворювати **навчально-науково-виробничі комплекси**.

Стаття 32. Принципи діяльності, основні права та обов'язки закладу вищої освіти, пункт 2. Заклади вищої освіти мають

рівні права, що становлять зміст їх автономії та самоврядування, у тому числі мають право: підпункти... 8) **надавати додаткові освітні та інші послуги відповідно до законодавства**; 9) самостійно розробляти та запроваджувати власні програми **...інноваційної діяльності**; 17) розміщувати свої **...навчально-науково-виробничі підрозділи** на підприємствах, в установах та організаціях; 25) **здійснювати інші права, що не суперечать законодавству**.

Стаття 33. Структура закладу вищої освіти, пункт 7. Структурними підрозділами закладу вищої освіти можуть бути, підпункт 3) **...навчально-виробничі та творчі майстерні, навчально-дослідні господарства, виробничі структури...**

Здавалося б, усе в порядку. Проте існує постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися навчальними закладами, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної і комунальної форми власності» від 27 серпня 2010 р. №796, із доповненнями. Укладачі постанови намагалися максимально перерахувати можливі платні послуги. Наприклад, доповнення до пункту 16 «надання навчально-виробничими, виробничими, дослідницькими підрозділами послуг, що відповідають профілю підготовки кадрів, зокрема проведення лісо-січних робіт, робіт з ремонту, відновлення, технічного обслуговування транспортних засобів і технологічного обладнання, з облаштування трав'яних газонів, елементів ландшафтного дизайну, догляду за ними, зі створення лісових насаджень, ділянок зеленого будівництва, висаджування саджанців деревних та чагарникових порід, догляду за ними; з обробки землі, збирання врожаю, допоміжних та післяврожайних робіт, проведення сільськогосподарських та промислових робіт з використанням автомобілів, тракторів, інших механізмів». Виникає питання, чому саме цим видам робіт надається така увага. Чому немає послуг, що надаються центрами обробки даних? Зазначимо, що контролюючі органи й особливо

МОН прискіпливо ставляться до переліку платних послуг, які надає або планує надавати УВО.

Одним із виходів з цієї ситуації є заснування дослідницько-виробничих університетів. В Україні де-факто є такі прецеденти. Наприклад, аграрні УВО мають дослідні господарства. Отже, необхідно цей досвід легалізувати, розповсюдити на будь-який напрям навчання, визначити та закріпити правові засади діяльності таких університетів. Почати, очевидно, слід із Закону України «Про вищу освіту», доповнивши його статтею «**Дослідницько-виробничий університет**». Зміст статті закону пропонується у такому формулюванні.

1. Вищому навчальному закладу, що забезпечує успішний розвиток держави в певних галузях знань за моделлю поєднання освіти, науки, інновацій та виробничої діяльності, сприяє її інтеграції у світовий освітньо-науковий простір, має значні наукові та виробничі здобутки, може надаватися статус дослідницько-виробничого університету.

2. Статус дослідницько-виробничого університету надається Кабінетом Міністрів України на конкурсних засадах вищому навчальному закладу строком на сім років відповідно до затвердженого Кабінетом Міністрів України Положення про дослідницько-виробничий університет та критеріїв, що включають показники, приведені до кількості науково-педагогічних і наукових працівників вищого навчального закладу.

3. Надання вищому навчальному закладу статусу дослідницько-виробничого здійснюється за поданням Національного агентства із забезпечення (управління) якості вищої освіти у разі відповідності критеріям, встановленим Кабінетом Міністрів України. Встановлення відповідності діяльності дослідницько-виробничого вищого навчального закладу визначеним критеріям для підтвердження чи позбавлення його такого статусу здійснюється раз на сім років Національним агентством із забезпечення (управління) якості вищої освіти.

4. Дослідницько-виробничий університет є не прибутковою організацією.

5. Критерії, за якими надається статус дослідницько-виробничого університету, базуються на таких засадах:

1) розгалужена інфраструктура та матеріально-технічна база, що забезпечують провадження науково-освітньої та виробничої діяльності на національному та світовому рівнях, зокрема ліцензії на провадження виробничої діяльності, наукові школи, центри, лабораторії, науково-виробничі підрозділи, тощо;

2) міждисциплінарність освіти і науки, значна складова фундаментальних і/або прикладних наукових досліджень, якість яких підтверджена, зокрема, публікаціями у вітчизняних і міжнародних рецензованих фахових виданнях, патентами, авторськими свідоцтвами на твір, державними преміями в галузі науки і техніки;

3) значна складова виробничої діяльності підтверджена виробництвом товарів і/або послуг;

4) ефективна практична підготовка студентів на базі власної виробничої діяльності;

5) високоякісна підготовки докторів наук та здатність впроваджувати і комерціалізувати наукові результати, якість системи підготовки та підвищення кваліфікації наукових кадрів у вищому навчальному закладі;

6) рівень інтеграції у виробничий простір, зокрема кількість підприємств та організацій, з якими існують договірні відносини відповідно до специфіки та сфери виробничої діяльності, кількість громадських організацій, які об'єднують підприємства відповідної виробничої сфери, співзасновниками або членами яких є університет, тощо;

7) місце в регіональних, національних, галузевих та/або міжнародних рейтингах вищих навчальних закладів.

5. Дослідницько-виробничий університет має право:

1) використовувати у своєму найменуванні слова «дослідницько-виробничий»;

2) отримувати фінансування відповідно до статусу вищого начального закладу (державний, національний тощо);

3) на конкурсних засадах формувати тематику фундаментальних та прикладних наукових досліджень, науково-технічних розробок і самостійно затверджувати річний тематичний план;

5) формувати на своїй базі науково-виробничі структури різних типів (навчально-науково-виробничі центри, виробничі підрозділи, полігони, малі підприємства тощо) на засадах поєднання інтересів освіти, науки та виробництва з метою практичної підготовки та професійного навчання і росту як здобувачів вищої освіти, так і працівників вищого навчального закладу;

6) в межах освітньої і наукової діяльності самостійно визначати напрями виробничої діяльності;

7) одержувати у встановленому порядку ліцензії за визначеними видами діяльності;

8) самостійно визначати статті та обсяги витрат власних надходжень;

9) в межах наявних у вищому навчальному закладі власних надходжень самостійно формувати і затверджувати штатний розпис науково-педагогічних, наукових, педагогічних та інших працівників, у тому числі визначати штатні нормативи, найменування та чисельність посад працівників відповідно до структури вищого навчального закладу;

10) здійснювати інші права, передбачені законодавством.

Реалізація змін не потребує бюджетних коштів.

Провідні УВО накопичили значний досвід щодо організації практики. Для прикладу звернемо увагу на один із напрямів організації практики в Одеській національній академії зв'язку ім. О. С. Попова.

1. Академія стала ліцензіатом у сфері проектування телекомунікаційних мереж (АВ № 589666 від 27.07.2011 р.), а також у сфері надання послуг фіксованого місцевого телефонного зв'язку з ємністю мережі до 1000 номерів з правом надання в користу-

вання каналів електрозв'язку на території м. Одеса та Одеської області (АВ № 613860 від 22.02.2012 р.) та у сфері надання послуг із технічного обслуговування й експлуатації телекомунікаційних мереж (рішення № 645 від 13.12.2012 НКРЗІ).

2. Академію внесено до Реєстру операто-

рів та провайдерів телекомунікацій (порядковий номер 1324, рішення НКРЗ № 1467 від 16.04.2009 р.).

3. Створено виробничі підрозділи для реалізації вищезазначених ліцензій розгортання власної телекомунікаційної мережі в м. Одеса.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Андрусь Ольга.** Сучасні аспекти професійної підготовки студентів у технічних університетах // Проблеми підготовки сучасного вчителя. 2011. № 4, ч. 2. С. 283–294.

2. **Бажан С.П.** Проблеми процесу практичної підготовки студентів технічних спеціальностей в умовах навчально-науково-виробничого комплексу. URL: <https://www.sworld.com.ua/simpoz4/18.pdf>

3. **Василина М., Майборода В.** Актуальні проблеми практичної підготовки студентів вищої школи України // Проблеми підготовки сучасного вчителя: зб. Наук. Праць. Умань: УДПУ ім. П. Тичини, 2010. № 2. 270 с.

4. **Гегель Г.В.Ф.** Наука логіки. СПб., 1997. 436 с.

5. Дуальна освіта. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnichna-osvita/dualna-osvita>.

6. Дуальна освіта в Україні. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2390411-dualna-osvita-v-ukraini.html>.

7. **Ничкало Н.Г.** Неперервна професійна освіта як філософська та педагогічна категорія // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. 2001. Вип. 1. С. 9–22.

8. **Полехина Ю.** Какие кадры надо ковать? // Сегодня. 2015. 15 сентября. URL: <https://www.segodnya.ua/lifestyle/psychology/bezrobotica-rastet-a-predpriyatiya-ne-mogut-nayti-sebe-rabotnikov-649472.html>

9. **Старих Л.В.** Роль практичної підготовки студентів вищих навчальних закладів у формуванні професійної компетентності // Междисциплинарные исследования в науке и образовании. 2012. № 1, Sp. URL: www.es.rae.ru/mino/157-676

REFERENCES

1. **Andrus Olga.** Modern aspects of professional training of students at technical universities // Problems of preparing a modern teacher. 2011. No. 4, P. 2. P. 283–294. (In Ukrainian)

2. **Bazhan S.P.** Problems of the process of practical training of students of technical specialties in the conditions of the educational-scientific-production complex. URL: <https://www.sworld.com.ua/simpoz4/18.pdf>. (In Ukrainian)

3. **Vasilina M., Maiboroda V.** Actual problems of practical training of students of higher education in Ukraine // Problems of preparing a modern teacher: Collection of scientific works. Uman. USPU after P. Tychyna, 2010. No. 2. 270 p. (In Ukrainian)

4. **Hegel G.W.F.** The science of logic. St. Petersburg, 1997. 436 p. (In Russian)

5. Dual Education. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnichna-osvita/dualna-osvita>. (In Ukrainian).

6. Dual Education. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2390411-dualna-osvita-v-ukraini.html> (In Ukrainian).

7. **Nychkalo N.G.** Continuous vocational education as a philosophical and pedagogical category // Continuous vocational education: theory and practice. 2001. Vol. 1. P. 9–22. (In Ukrainian)

8. **Polehina Y.** What kind of personnel should be forged? // Segodnya. 2015. 15 September. URL: <https://www.segodnya.ua/lifestyle/psychology/bezrobotica-rastet-a-predpriyatiya-ne-mogut-nayti-sebe-rabotnikov-649472.html>. (In Russian)

9. **Staryh L.V.** Role of practical training of students of higher educational institutions in the formation of professional competence // Interdisciplinary research in science and education. 2012. No.1, Sp. URL: www.es.rae.ru/mino/157-676 (In Ukrainian)